

נחמה ויצחק

בסייעתא דשמיא | חיי שרה תשפ"ב | גליון מס' 115

ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל.

בפסוק זה מתחיל הפרשה של לקיחת אשה ליצחק, ומשמע שהסיבה שאברהם קרא אל עבדו זקן ביתו המשל בכל אשר לו, והשביע אותו בה' אלקי השמים והארץ שלא יקח אשה ליצחק מבנות הכנעני, כי אל ארצי ואל מולדתי ילך ליקח אשה ליצחק, הוא מפני שה' ברך את אברהם בכל, וכן פירש רש"י וזה לשונו, ברך את אברהם בכל, בכל עולה בגימטריא ב"ן, ומאחר שהיה לו בן, היה צריך להשיאו אשה, ע"כ.

וכך גם משמע לקמן, כשהעבד דיבר את דבריו כשבא לבית רבקה, שהתחיל לומר שה' ברך את אדוניו מאוד וכו' שהיה לו צאן ובקר וכסף וזהב ועבדים ושפחות וגמלים וחמורים, ולכאורה זה הפירוש של זקן בא בימים, ואחר כך סיפר ותלד שרה אשת אדני בן לאדני וכו', וזה הפירוש של וה' ברך את אברהם בכל, ומשום הכי השביע אותו שלא יקח לו אשה מבנות הכנעני כי אם אל בית אביו ואל משפחתו ילך ליקח אשה ליצחק.

ולכאורה צריך ביאור מה תלוי ענין לקיחת אשה ליצחק במה שפירש שבכל זה יצחק.

א

איתא בבא בתרא (קמ"א.), תניא וה' ברך את אברהם בכל, רבי מאיר אומר שלא היה לו בת, רבי יהודה אומר שהייתה לו בת ובכל שמה וכו', ועיין בתוספות שם ד"ה בת היה לו וכו', וזה לשונו, ואם תאמר ולמה לא השיאה ליצחק, למאן דאמר בפרק ארבע מיתות (סנהדרין נ"ח:): דבן נח מותר באחותו, ויש לומר דשמה קטנה היתה ולא רצה עדיין להשיאה ליצחק, אי נמי מהגר היתה לו ולא משרה, ולכך לא רצה להשיאה ליצחק, ע"כ.

והנה עיין בפרשת דרכים (דרוש א'), מה שהקשה על קושיית התוספות, דאף אם נימא שלא יצא מכלל בן נח עד מתן תורה ומותר באחותו, מכל מקום זה רק שאינו יכול להקל מעליו חומרות של בן נח, אבל לגמרי כבן נח (שאינו לו חומרות של ישראל) לא שמענו, ובפרט לפי מה שאמרו חז"ל (יומא כ"ח:), שקיים אברהם אבינו כל התורה אפילו עירוב תבשילין, ששמר שתי תורות, אחד תורה שבכתב, ואחד תורה שבעל פה, ואם כן איך יתכן במה שאסר אברהם אבינו על עצמו וקבע לו הקב"ה שכר על הדבר, למען אשר יצוה את בניו את ביתו אחריו וגו', ששיא לבנו את אחותו שעתידיה התורה לאסור ולהעניש עליו כרת.

אכן נראה שאפשר לדחות קושיית הפרשת דרכים, דאין הכי נמי שבן נח אסור באחותו, אבל נראה דיש להסתפק איזה דין היה לו ליצחק, האם יש לו דין בן גרים, ומה שדינו כישאל (לחומרא), הוא מפני שנולד כישאל (לחומרא), או דבעצם גם יצחק היה צריך לקבל עליו גירות, ואף דאברהם היה גר זה לא מהני לבניו, וגם בנו צריך לקבל עליו גירות (ואפשר דמשום הכי נקרא יצחק אבינו), ודינו כישאל (לחומרא) רק אחר שקבל על עצמו גירות.

והנה אם כנים אנו בזה, שייצחק גם היה לו דין גר, יש לומר כשיצחק קיבל עליו גירות הרי הוא גר שנתגייר וכקטן שנולד דמי, ואחותו שנולדה אחר שקיבל עליו

פרפראות

ויקם השדה והמערה אשר בו, (כ"ג ג').

עיין רבינו בחיי מה שכתה על פסוק זה ובתוך דברי כתב, וזה לשונו, 'ואף על פי שישראל בכניסתן לארץ לקחו רובה לפי חרב, מצינו שלשה מקומות שהיו מעולים מכל שאר המקומות, אשר באו לידם על ידי קניית כסף, ואלו הן, חברון, והר גריזים והר עיבל (שכם), והר המוריה¹.

חברון, הוא שכתוב כאן לאברהם למקנה, וכתבי, השדה אשר קנה אברהם וגו'.

הר גריזים והר עיבל, ששם כרתנו ברית וקבלנו עלינו התורה באלה, וכתבי עליו, ויקן את חלקת השדה.

הר המוריה, הוא שכתוב ויקן דוד את הגרן וגו', ע"כ.

ואפשר לבאר ענין שלושה מקומות אלו דווקא, על פי מה דאיתא בברכות (ה.), שלושה דברים נקנין ביסורים, ארץ ישראל, תורה, ועולם הבא, ונראה דענין יסורים פירושו חוץ ממה שצריך לשלם ממון עליהם, גם צריך לטרוח.

ויש לומר ששלושה מקומות אלו מרמזים של שלושה בחינות אלו.

חברון - בחינת עולם הבא, וכמבואר בדברי רבינו בחיי, שהיא נקראת חברון על שם שכל הקבור שם נפשו מתחברת למעלה בעיר אלקים עם ד' מחנות שכינה וכו', שממש זוכות הנשמות להתחבר לשרשן שהוא כסא הכבוד, וזהו קרית ארבע היא חברון, ע"כ, ומצינו שנקנית ביסורין שהיה צריך גם לשלם עליו ארבע מאות שקל כסף, וגם לטרוח בקנייתה².

שכם, מקום הר גריזים והר עיבל - בחינת תורה, ששם קיבלנו עלינו עול התורה כולה, וכן נקנית ביסורין, שיעקב קנה אותו במאה קשיטה, חוץ ממה שנלחמו עליה³.

הר המוריה - בחינת ארץ ישראל, שזה עיקרו של ארץ ישראל (וכמו שאמרו שירושלם היא

(1) ולפלא דדווקא ג' מקומות אלו מצינו התנגדות ליישוב בני".

(2) ויש להוסיף שאברהם הוא זה שחיבר שמים וארץ, והוא קנה חברון.

(3) ויש לדייק שיעקב, שהוא בבחינת תורה, הוא קנה את המקום.

אמצע של ארץ ישראל), גם כן נקנית ביסורין, שדוד המלך, חוץ ממה שקנה את המקום בשש מאות כסף, (עבור כל ישראל, עיין זבחים קט"ז:), גם נלחם עליה עם היבוסים.

ונראה להוסיף שהנך שלושה דברים שנקנים ביסורים, מרמזים גם על שלושה זמנים שיש באדם, זמן הלידה, זמן הנישואין, וזמן הקבורה⁴.

ארץ ישראל - כנגד זמן הלידה, דכשנכנסו לארץ ישראל הוה כמו לידה.

תורה - כנגד זמן הנישואין, שמצינו שקנין התורה הוא כמו קנין נישואין, וכדאיתא בקידושין (ל:), **ראה חיים עם אשה אשר אהבת** שזו תורה.

עולם הבא - כנגד זמן הקבורה, שאז נכנס האדם לעולם הבא, שמתחברת נשמתו לשרשה, וכמו שכתב הרבינו בחיי בהקדמת הפרשה 'וידוע כי מיתת הגוף סיבת החיים לנפש'.

ונראה שענין זה גם מרומז ברש"י לקמן בפרשה, אהא דכתיב ברבקה (כ"ד ס"ה), **ותקח הצעיר ותתכס**, ופירש רש"י, וזה לשונו, **ותתכס**, לשון ותתפעל, כמו **ותקבר**, **ותשבר**, ע"כ, וביאר האדמו"ר הזקן מסאדיגורא, שכאן מרמז על שלושה תקופות של האדם שיש בהם התפעלות, זמן הנישואין, זמן הקבורה, וזמן הלידה⁵.

ונראה שהם הזמנים הנזכרים, שהם עיקר החיים ונקנים ביסורים, **ותתכס** - זמן הנישואין, בחינת תורה, **ותקבר** - זמן המיתה, בחינת עולם הבא, **ותשבר** - זמן הלידה, בחינת ארץ ישראל, ודו"ק.

***

ויהי הוא טרם כלה לדבר וגו' (כ"ד ט"ו).

לקמן, כשאליעזר חזר וסיפר מה שאירע אמר **אני טרם אכלה לדבר אל לבי וגו'**, ולכאורה צריך ביאור אמאי הוסיף לומר **אל לבי**.

(4) וכמו שאומרים באנגלית HatGhed MatGhed and DispatGhed.

(5) שבשעה שנישא בנו "הפחד יצחק", (הובא בספר נר ישראל), אמר לו שכאן מרומז ג' זמנים, **ותתכס**, זמן החתונה, **ותקח הצעיר ותתכס**, זמן הלידה ותשבר, (מלשון יושבת על המשבר), ותקבר זמן המיתה, ורש"י בא להודיענו שבג' זמנים אלו יש התפעלות בעולם, כשנולד וכשמתחתן וכשמת, אבל אצל האדם צריך להיות ההתפעלות שלו בעת חתונתו כמו בשעת לידתו וכשעת מיתתו, שאף שכל העולם מתרגש ומתפעל, אבל אין זה גורם לו שום התנשאות, כך גם צריך להיות בעת חתונתו, עיי"ש.

גירות אינה נחשבת כאחותו (על כל פנים לגבי הדין של אחותו מאימו), שמעולם לא היה לה שם אחותו, והנה אם נולדה משרה בהכרח שנולדה אחר יצחק, וכמו שכתב בתוספות שקטנה הייתה, ואם כן לא נאסרה ליצחק מעולם משום אחותו, ושפיר מותרת לו.

ונראה דאף אם נאמר שיצחק היה לו דין ישראל (לחומרא) מיד כשנולד, מכל מקום יש לומר שדין זה שייך רק בזכרים, ולא בנקיבות¹, ואם כן מעולם לא נאסרה לו ליצחק, דיצחק היה לו הך דין ישראל, אך **בכל** לא הייתה ישראל, ואם כן אינה נחשבת כאחותו, ואף אם נתגיירה הרי אז היא כקטן שנולד, ומותרת לו, ודו"ק.

אכן מכל מקום נראה דרש"י (בפירושו על התורה), לא סבירא ליה דהיה לו בת, דאי לאו הכי תקשי ליה קושיית התוספות, דהנה עיין שם בתוספות שתירץ שתי תירוצים, וזה לשונו, ויש לומר דשמא קטנה היתה ולא רצה עדיין להשיאה ליצחק, אי נמי מהגר היתה לו ולא משרה, ולכך לא רצה להשיאה ליצחק, ע"כ.

והנה לפי תירוץ הראשון משמע דהייתה בתה של שרה, דהרי תירוץ השני הוא שהייתה בת הגר, ופשוט, והנה אף אי נימא שבתה של שרה הייתה, אי אפשר שתהא פחותה מבת שלוש שנים, דמכיון שיצחק היה בן ארבעים שנה, ושרה נפטרה כשיצחק היה בן שלוששים ושבע, (שהרי נולד כשהייתה בת תשעים), ובהכרח **שבכל** הייתה לפחות בת שלוש שנים, והנה אם לא רצה להשיאה משום שבת שלוש נחשבת כקטנה, איך השיאו לרבקה, הרי גם היא לשיטת רש"י (ריש פרשת תולדות), הייתה בת שלוש שנים, עיין שם שכתב שנולדה אחר העקידה, ואם אברהם הסכים שיצחק ישא את רבקה, אם כן בהכרח לא היה כאן מניעה של קטנות, דבת שלוש כבר אינה נחשבת כקטנה, אם כן גם היה יכול לישא את **בכל**.

אלא צריך לומר דרש"י לית ליה דבתה של שרה הייתה.

וכן נראה דגם לית ליה לרש"י תירוצם השני של התוספות, דהנה מה שכתבו התוספות בתירוץ השני, שבתה של הגר הייתה ומשום הכי לא רצה אברהם להשיאה ליצחק, צריך ביאור, דהא אם כן איך אברהם עצמו נשא את הגר, איך ייתכן שלעצמו התיר ולבנו אסר, אם הגר אסורה שתהא אסורה גם לו, ואם היא מותרת לו גם בתה תהא מותרת ליצחק.

והנה אין לומר שאברהם הקפיד רק אחר שנימול ומה שנשא את הגר היה לפני שנימול, דלפי דעת רש"י זה אינו, דהא רש"י פירש **ויקח אשה ושמה קטורה** שזו הגר, אם כן נשא את הגר, ואיך ייתכן שלעצמו מותר ולבנו אסור.

ובהכרח צריך לומר שמכיון שהקב"ה אמר לו לאברהם **כי ביצחק יקרא לך זרע**, ודרשו חז"ל (סנהדרין נ"ט:), לאפוקי ישמעאל שאינו נקרא זרעו של אברהם², אם כן זרע ישמעאל אינו נחשב זרע של אברהם, ולכאורה קשה אמאי אינו נחשב זרע של אברהם הלא בנו הוא, אלא בהכרח צריך לומר מכיון שאמו של ישמעאל היא הגר³, משום הכי נפסל ואינו נחשב זרעו של אברהם. ולפי זה גם בתה של הגר (**בכל**), בעצם אינה נחשבת זרעו של אברהם,

(1) ועי' מש"כ פר' וישב תש"פ, ליקוטי נ"י מס' 20.

(2) ובעצם כך גם משמע פשטיה דקרא שם, דאמירה זו באה כשאמר שישמע לשרה ויגרש את בן האמה, ודו"ק.

(3) ויש לציין דהיכא שמזכיר ישמעאל מזכיר שאימו הייתה הגר.

ונראה, דעיין רש"י בסמוך **ואשאל ואשם**, שכתב וזה לשונו, שנה הסדר, שהרי הוא תחלה נתן ואחר כך שאל, אלא שלא יתפשוהו בדבריו, ויאמרו היאך נתת לה ועדיין אינך יודע מי היא, ע"כ, ולכאורה צריך לומר כאן גם כן אם לא היה אומר **אל לבי** היה נתפש על דבריו, ומשום הכי הוסיף, וצריך ביאור מה אהני ליה לשון זה.

ונראה, דמצינו שפירוש לשון **כלה** הוא למנוע, עיין ריש הפרשה **לא יכלה**, ופירש רש"י **לא יכלה** לא ימנע, (וכן פירש בפרשת נח **ויכלא** וימנע), וצריך ביאור כאן מהו הפירוש **טרם כלה לדבר**, שמשמעותו עדיין לא נמנע מלדבר, ומשמע שהיה עוד באמצע דבריו, ולכאורה זה אינו שהרי לא דיבר עוד.

ונראה דיש דין של תוך כדי דיבור כדיבור דמי, ואם כן יש לומר דהפירוש **טרם אכלה** שזה עדיין תוך כדי דיבור ממה שאמר, ואז **הנה רבקה יצאת וגו'**.

והנה הא שזה היה צריך להיות תוך כדי דיבור, יש לומר דעיין נדרים (פ"ז). דתוך כדי דיבור הוה כאילו כבר היה לפני זה, (עיין שם לגבי קריעה לפני שמת), ואם כן כאן נמי יש לומר שמה רבקה יצאה היה כאילו שזה קרה לפני שדיבר, ולכאורה כדי להראות שהכל מן השמים, ועיין.

אכן כשחזר וסיפר הדברים למשפחה הרי שינה סדר הדברים כדי שלא יתפשוהו בדבריו, ומשום הכי אמר להם **טרם אכלה לדבר אל לבי**, והיינו כאילו שבליבו היה עוד דברים לומר אבל נמנע מלאמרם מפני שרבקה יצאה, ודו"ק.

ועיין בתרגום יונתן **ויהי הוא טרם כלה לדבר**, וזה לשונו: 'והוה בשעא קלילא הוא עד כדון לא פסק למללא והא רבקה נפקת' וכו', ונראה שהך שעה קלילא היינו תוך כדי דיבור, וכנזכר.

***

ויקד האיש וישתחו לה', (כ"ד כ"ו).

הנה אינו מבואר כאן מה הסיבה שהאיש השתחוה.

ואפשר שהטעם שהשתחוה, הוא על פי הא דאיתא במועד קטן (י"ח:), אמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש, מן התורה ילפינן מדכתיב בפרשה זו **ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר**, עיין שם.

ולפי זה נראה שמיד אחר שנתברר לו שהיא ממשפחתו של אברהם, וידע שמה' **יצא הדבר**, אם כן הרי שהשכינה נמצאת כאן, והנה הדין הוא שבמקום השכינה צריך להשתחוות, וכמו שמצינו במקדש, וממילא כיון שהכיר שהשכינה שורה כאן מיד **ויקד האיש וישתחו לה'**.

***

ויפתח הגמלים, (כ"ד ל"ב).

פירש רש"י, התיר זמם שלהם, שהיה (אברהם) סותם את פיהם שלא ירעו בדרך בשדות אחרים, ע"כ, ועיין ברמב"ן, שכתב וענין **ויפתח הגמלים** שפתח מוסרי צוארם, כי המנהג להוליכם קשורים וכו', עיין שם.

ונפסלה מחמת שהיא בתה של הגר, ואם כן כיון שביצחק יקרא לך זרע, בא לאפוקי זרעה של הגר, אם כן אף אם אברהם היה יכול לשאת את קטורה שהיא הגר, אבל יצחק כדי שיהא זרעו מיוחס אחר אברהם, אי אפשר שישא את בתה של הגר, ודו"ק.

אכן כל זה אינו אלא אם יצחק אינו יכול לשאת את בתו של ישמעאל, אבל אם מותר לו ליקח את בתו של ישמעאל, גם אין מניעה שיקח את בתה של הגר, ופשוט.

והנה מצינו שרש"י פירש שבדיעבד היה יכול ליקח מבנות ישמעאל, וכמו שכתב בד"ה **על ימין**, שיקח מבנות ישמעאל, אם כן אין ביצחק שום מניעה ליקח מבנות ישמעאל, אם כן שפיר היה יכול לשאת גם את בתה של הגר, ודו"ק.

והשתא יוצא דלפי פירוש רש"י על התורה, אי אפשר שיפרש **בכל** שהייתה לו בת, דאם כן היה יכול להשיאה ליצחק, דאם הייתה בתה של שרה היה יכול להשיאה לו אף אם הייתה קטנה, שהרי גם רבקה הייתה בת גילה וקטנה, ואי הייתה בתה של הגר, הרי כל פסול זרע של הגר הוא משום כי ביצחק יקרא לך זרע, ולאפוקי ישמעאל, והרי סבירא ליה שיצחק יכול היה ליקח מבנות ישמעאל.

ויוצא שלשיטת רש"י אי אפשר לומר שהייתה לאברהם בת, דאם כן אמאי לא השיאה ליצחק, ובהכרח שצריך לומר לדעת רש"י אין הפירוש **בכל** שהיה לו בת, ומוכרחים לומר שהא דכתיב **וה' ברך את אברהם בכל** היינו שהיה לו בן, ומפני שהיה לו בן משום הכי צריך היה להשיאו אשה, ואף אם היא קטנה בת שלוש שנים, ובדיעבד אף מבנות ישמעאל, ודו"ק⁴.

(4) והנה אין לפרש דס"ל לרש"י כר"מ שבכל פירוש שלא הייתה בת, דהנה מצינו מחל' ר"מ וחכמים (עי' כתובות מ.), בפירוש נערה שכתוב בתורה, דלר"מ נערה זה דווקא נערה ממש, בת י"ב שנה עד י"ב וחצי, ולרבנן נערה גם קטנה בכלל, ורק היכא דכתיב נערה מלא עם ה' בסוף (כמו במוציא ש"ר), דווקא שם נערה היא ממש, עיי"ש.

והנה כאן בפר' כת' נערה חסר (נער), והנה לרבנן היינו קטנה, אכן לר"מ אף דכת' נערה חסר (נער), מ"מ היינו נערה ממש, והיינו שהביאה ב' שערות.

ובאמת מצינו מדרשות חלוקות בת כמה הייתה רבקה, עי' תוס' יבמות (ס"א:), שהביא דיש דס"ל שהייתה בת י"ד שנה, עיי"ש, (וכן י"ל לפי מש"כ הגר"א בסד"ע שיצחק היה בן כ"ו בשעת העקידה, וא"כ אם נאמר שאז נולדה רבקה הרי שכשיצחק היה בן מ' היא הייתה בת י"ד).

והנה י"ל דהנך מדרשות פליגי במחל' ר"מ ורבנן, איך דרשינן נער(ה) חסר, דהנה ברבקה כתיב נערה חסר (נער), וא"כ לרבנן שאף בת ג' בכלל, שפיר הייתה רבקה בת ג' שנים, אך לפי ר"מ א"א לומר שהייתה בת ג', וצ"ל דס"ל שהייתה בת י"ד, (וצ"ל דאז הביאה ב' שערות, וכן צ"ל דס"ל דדין נערה הוא כל זמן שהביאה ב' שערות אף ביותר מבת י"ב, ועי' יבמות), ועכ"פ אי כר"מ ס"ל א"כ בהכרח צ"ל שרבקה הייתה בת י"ד, ועכ"פ לא בת ג', והא רש"י ס"ל כנזכר שרבקה הייתה בת ג', א"כ לא אתי כר"מ, וא"כ צ"ל דס"ל כרבנן, וממילא י"ל דאינו מפרש **בכל** כר"מ שלא היה לו בת, אלא **בכל** שהיה לו בן, ודו"ק.

והנה מה שהרמב"ן לא פירש כרש"י, עיין בהמשך דבריו שם, שהביא קושיית המדרש, על הפירוש ש**ויפתח** מדבר על זממיהם, והקשו שאיך יתכן שגמליו של אברהם אבינו לא יהיו דומים לחמורו של ר' פינחס בן יאיר, שמבואר שחמורו של ר' פינחס בן יאיר לא היה אוכל מדבר שאינו מעושר, (עיין שם במדרש, ועיין חולין ז:), והיינו שלא היה אוכל מדבר שאסור באכילה, אם כן כל שכן שבהמותיו של אברהם אבינו לא היו אוכלים מן הגזל, ואינם צריכים לזמם, עיין שם, ולכאורה צריך ביאור אליבא דרש"י, אמאי באמת היה אברהם צריך לזמם בהמותיו⁶.

והנה עוד צריך ביאור אמאי לא פירש רש"י **ויפתח** כפירוש הרמב"ן, שמדבר על מה שהיו קשורים בחבל, ולכאורה הדרך הוא לקשור הגמלים.

ונראה לבאר על פי מה שאמרו (חולין ה:), השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם צדיקים עצמם לא כל שכן, והנה דעת רבינו תם (עיין תוספות שם, ובגיטין (ז.)), ועוד), שמה שאמרו שאין הקב"ה מביא תקלה על ידם, הוא רק במידי דאכילה, מפני שגנאי הוא לצדיק שיאכל דבר של איסור, אבל בשאר איסורים שייך שיבוא תקלה על ידם עיין שם, אמנם נראה שרש"י חולק על זה, וסבירא ליה שהוא הדין בכל דבר, שאין הקב"ה מביא תקלה על ידם של צדיקים⁷.

והטעם בזה, שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים כלל, נראה שהוא כדי שלא יהיה לצדיק שום הפסד, ועיין.

והנה בריש הפרשה כתיב שאברהם אמר לבני חת **גר ותושב אנכי עמכם**, ופירש רש"י (מדרש אגדה), וזה לשונו, אם תרצו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין, שאמר לי הקב"ה **לזרעך אתן את הארץ הזאת**, ע"כ, אכן עיין ברמב"ן שם, שפירש באופן אחר, שהיה להם בית הקברות מיוחד לגרים, ואברהם אמר שהוא גר מארץ אחרת, אבל עכשיו הוא תושב ורוצה קבר לאחוזת עולם, (ולא לקבור בבית הקברות של הגרים), עיין שם, ומבואר דפליג על רש"י.

ויוצא דלדעת רש"י בעצם הארץ כבר שייך עכשיו לאברהם⁸, וכבר נחשב שלו, מה שאין כן להרמב"ן עדיין לא נחשב לארצו של אברהם, ומשום הכי היה צריך לבקש רשות וכו'.

והיוצא שלפי רש"י בעצם אם בהמותיו של אברהם היו רועים בשדות ארץ ישראל, אין כאן שום איסור גזל, מפני שהארץ כבר שלו, ומשום הכי, אם אברהם רצה למנוע מבהמותיו לאכול מן השדות היה צריך לזוממם, ואם אברהם לא היה זוממם שפיר היו אוכלים, מה שאין כן לפי הרמב"ן, שעדיין לא נחשב הארץ שלו, הרי אם היו אוכלות יש כאן איסור גזל (על ידי אכילה), ואם כן לא היה צריך לזוממם, דהשתא חמורו של ר' פינחס בן יאיר לא אכל דבר האסור באכילה, כל שכן שבהמותיו של אברהם אבינו לא היו אוכלות דברים האסורים באכילה, ואם כן אין לפרש **ויפתח** את הזמם, ובהכרח צריך לפרש **ויפתח הגמלים** שמדבר שפתח מוסרי צווארם שהיו קשורים בו.

והנה לרש"י, אף שאם היו אוכלות אין כאן איסור, מכל מקום אברהם עדיין לא רצה לקחת מהם, ורק רצה לאיים עליהם שאם לא יתנו לו כמו **גר**, אז יקח כמו **תושב**, אבל בעצם רצה להתנהג כמו גר, ויש לומר דמשום הכי זמם פיותיהן של בהמותיו, שלא יבאו לאכול אף על פי שאין כאן גזל, וכל זה לפנים משורת הדין.

והנה הא שרש"י לא פירש כהרמב"ן, שמדבר כאן על מוסרי צווארם (ועל כל פנים שיפתח גם מהם), יש לומר שזה מפני שמפרש כשיטתו, שמה שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים, הוא כדי שלא יהיה לצדיק שום הפסד, והנה הטעם שצריך לקשור הבהמות, נראה שזה כדי שלא יברחו, שאם יברחו יהיה הפסד לבעלים, והנה אם אין הקב"ה מביא תקלה כלל לצדיקים, לא היה לו לדאוג שיברחו, ואין שום צורך לקשור אותם, אבל אם אין הקב"ה אינו מביא תקלה רק במידי דאכילה (וכדעת הרמב"ן), שפיר צריך לקושרם, ודו"ק.

6 עי' ליקוטי נ"י תשפ"א.

7 ונראה שכן הוא דעת הרשב"ם (עי' ב"ב), ובזה נראה לבאר הך עובדא שהביא המרדכי (סוף מסכת עירובין).

8 עיי"ש ברא"מ.